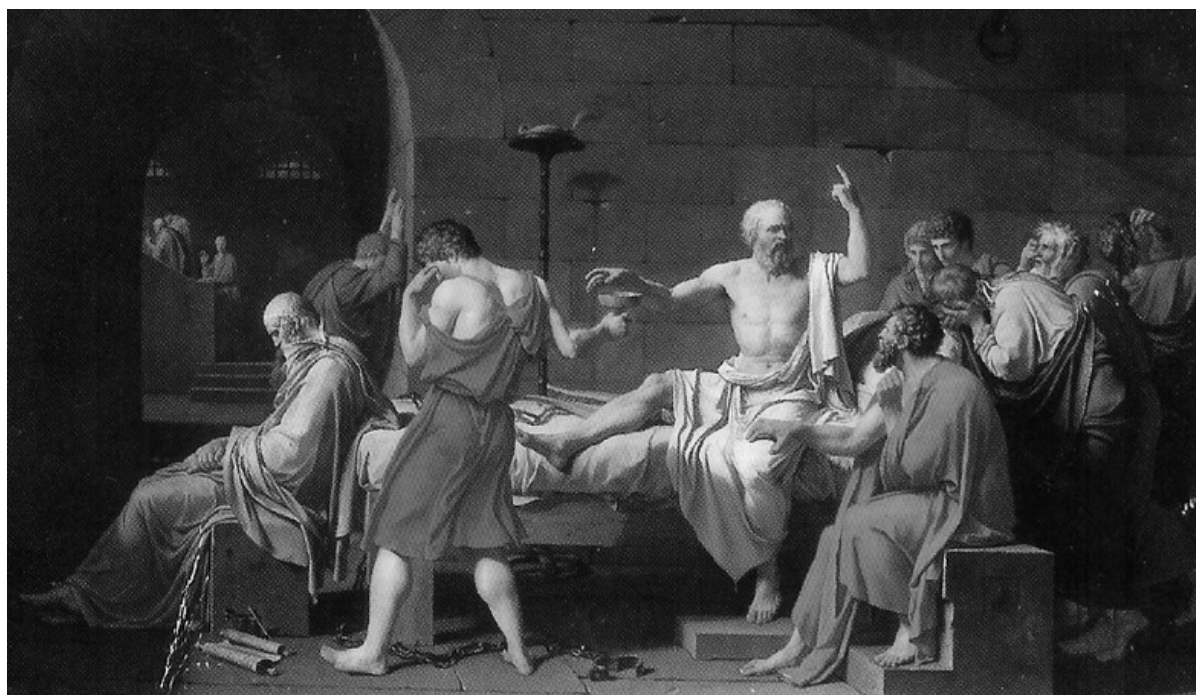

Cái Chết của Socrates

Ma Văn Dũng (PK 1967-1968)

Trong bức tranh, phía trái, gần cuối ngõ phòng giam, người coi tù đang dẫn bà Xantippe, vợ của Socrates ra ngoài, có lẽ 3 đứa con của ông vừa ra trước.

Plato ngồi trên ghế quay lưng lại với Socrates, dáng chấp nhận, đầu cúi xuống trầm ngâm, dù thời điểm đó Plato chỉ 29 tuổi, nhưng họa sĩ (1) đã vẽ tóc ông bạc, trên sàn dưới ghế, cuộn sách và cây viết. Citro ngồi trên bậc ghế cạnh giường, bàn tay phải xoè rộng sờ nhẹ trên đùi thầy, mắt ngược nhìn Socrates thương cảm, những học trò khác đứng đầu giường bên kia, ai nấy ôm đầu thống khổ, còn Socrates, ông ngồi trên giường, tay trái và ngón trỏ đưa lên cao, tay mặt đang vương lấy chén thuốc độc, áo khoác trắng một phần vắt qua vai trái, để lộ nguyên phần ngực nở nang, ông nhìn những người học trò đang khóc, khuyên bảo họ. “Hãy cứ vui đi, các con chỉ chôn cái thể phách của thầy”. Ông đã an nhiên đón nhận cái chết không chút run sợ. (2).

Socrates sanh năm 469 trước công nguyên, tại thành Athen, Hy Lạp cổ, cha ông là nhà điêu khắc, mẹ ông là thợ dệt. Thuở trẻ ông theo học triết gia Archelaus, lớn lên ông tầm cả đời mình theo con đường Triết lý. Ông không để lại một văn viết nào, người đời chỉ biết ông qua những đối thoại được các đệ tử ghi lại, chủ yếu từ Plato. Ông dạy học, không lấy thù lao, chẳng mấy quan tâm đến cuộc sống vật chất, chỉ có một mảnh áo

khoác bận quanh năm suốt tháng và hầu như luôn đi chân trần. Dáng người lùn, thường để râu, trán sồi, mũi đẹp, môi lớn, mắt lồi, lông mày rậm, ông giống như một dị nhân. Ít khi ở nhà, suốt năm quanh tháng loanh quanh đó đây trong thành phố, có dịp cũng uống rượu, uống nhiều nhưng chưa hề say (3), gặp người nào cũng bắt chuyện để tìm hiểu những gì họ đang tin, từ đó chỉ cho họ những cái sai đúng và tìm ra những cái đúng chuẩn mực.

Với Socrates, người đời tựa như con muá rôi, làm mà không biết tại sao làm (4), nói mà không hiểu mình nói gì, tin mà không hiểu tại sao tin, lao theo của cải, vật chất bên ngoài mà bỏ qua cái phần đích thực của con người, lòng chí thiện an vui ai cũng có, vì thế thế gian điên đảo, chiến tranh triền miên, khổ lụy từng phút giờ với mỗi cá nhân.

“Trên cả việc kiếm tiền, danh vọng, chăm chút bộ dáng bên ngoài, hãy tìm về mình và trau dồi đức hạnh. Tiền bạc, quan quyền không làm cho con người ta hạnh phúc, nhưng chính đức hạnh mới đem lại sự an lạc trong sở hữu vật chất. Nếu nói rằng những điều tôi dạy như vậy là đã phá tôn giáo, băng hoại đạo đức, thì quý vị đã quá sai lầm, còn nếu nói tôi dạy họ khác những điều này thì thật là một sự man trá. Dù có xử tội chết cả nhiều lần, tôi cũng không bao giờ từ bỏ việc giảng dạy này”, Socrates đã xác quyết việc mình

làm, mình tin, trước Bồi thẩm đoàn 500 người đang xử tội ông. Do lật tẩy những cái sai trái mà người đời vẫn một mực tin tưởng bấy lâu nay, cuối cùng Socrates bị đem ra toà vì tội truyền bá tôn giáo mới, làm băng hoại niềm tin của dân thành Athens, đặc biệt là cổ xúy giới trẻ tin theo những chân lý mới.

Tim về mình, Socrates được coi là triết gia đầu tiên dạy con người dành mọi ưu tiên cho bản thân mình, không phải cho những phù phiếm bên ngoài mà là một tư duy độc lập, không theo áp đặt, thần quyền, nhà chức trách và ngay chính cả luật pháp. Tin vào chính mình, mỗi người sinh ra đều có một cái tâm yêu sự lành thiện, không cầu gì cả trong lúc làm lành, đây là Chí Thiện, có một lý trí thẳng ngay để phân biệt điều tốt điều xấu, đây là lý trí trong sáng, có một lòng yêu thương, để chan hòa sống với mọi người, ” Với những gì tạo hóa đã cho, con người sống đích thực theo đó, sống yêu thương người, sống theo những ơn sủng được ban, dù có bị cuộc đời ruồng rẫy, bị xử chết trăm lần cũng cứ theo đường đó mà đi.

Và Socrates bản thân đã minh chứng cho niềm tin bất diệt này, bồi thẩm đoàn 500 người, 280 người đã xử tội chết với ông. Socrates có thể tránh cái chết nhiều cách khác nhau.

“I am speaking not to all of you, only to those who have to my death ...” Ông đã đồng dục nói với họ, những người xử tội chết ông, ông không van xin, ông không từ bỏ điều ông tin, ông hạnh phúc được chết với những gì ông tin.

“I will never do what I know to be evil and shrink in fear from what, for aught, I can tell, may be a good. If you were therefore to say to me ‘Socrates, this time we will not listen to Anytus: we will let you go; but on this condition, that you cease from carrying on this search of yours, and from philosophy: if you are found following those pursuits again, you shall die’”

Plato and his dialogues by G. Lowes Dickinson

Tôi sẽ không bao giờ làm những điều mà tôi biết nó gieo tội ác và co mình trong sợ hãi với những gì, trong một chừng mực, tôi tin đó là điều thiện. Và nếu vì thế, các người có thể nói với tôi ‘Socrates, lần này chúng tôi sẽ không nghe Anytus: chúng tôi tha ông, nhưng với điều kiện, ông hãy ngưng ngay việc đi tìm chân lý này; và nếu chúng tôi còn thấy ông tái phạm, chúng tôi sẽ xử tội chết ông’

Và Socrates trả lời

“Athenians, I hold you in the highest regard and love; but I will obey God rather than you: and as long as I have breath and strength I will not cease from philosophy, and from exhorting you and declaring the truth to every one of you whom I meet, saying, as I am wont. My excellent friend, you are a citizen of Athens, a city which is very great and very famous for wisdom and power of mind; are you not ashamed of caring so much for the making of money, and for reputation, and for honour? Will you not think or care about wisdom, and truth, and the perfection of your soul?”

Plato and his dialogues by G. Lowes Dickinson

“Các bạn dân thành Athen, tôi thật sự mến phục và thương yêu quý bạn, nhưng tôi phải vâng theo Thiên lý hơn là theo quý bạn, và cho đến khi nào tôi còn thở và còn sức khỏe, tôi vẫn chưa từ bỏ tìm chân lý, cổ vũ quý bạn, và nói về sự thật với bất kỳ ai tôi gặp, như tôi đã từng quen làm. Hỡi những người bạn thân thiết của tôi, quý bạn là công dân của thành Athen, một thành phố nổi tiếng với thông thái và sức mạnh của tinh thần, quý bạn không xấu hổ vì phí quá nhiều thời giờ chạy theo tiền bạc, danh vọng? Sao quý bạn không chịu chăm chuốt cho trí khôn, sự thật và sự hoàn thiện của tâm hồn?”

Những gì muốn nói Socrates đã nói.

Ngày xử tội đến, vợ ông và 3 đứa con được đưa đến thăm, nhưng Xantippe khóc như điên dại, Socrates phải nhờ người đưa ra ngoài, những bạn và học trò chung quanh ai cũng đầm nước mắt, ngay chính người coi ngục từng chứng kiến bao nhiêu cái chết tử tù cũng rơi lệ.

Khi người thi hành án hành quyết đưa ông chén thuốc độc, vẫn trong tinh thần tôn trọng ý kiến của người chuyên môn, ông hỏi:

– ‘À, Ông bạn, ông là người từng làm việc này nhiều lần, theo ông tôi phải làm thế nào?’

– “Rất đơn giản, chỉ uống thôi, rồi chậm rãi đi một lúc, khi thấy chân nặng nặng, trở lại nằm, và rồi nó đến”

Socrates cầm lấy chén thuốc, uống một hơi ngon lành, trước cảnh này các đệ tử ông nức nở khóc. Socrates nói

– “Gì lạ vậy, đã không cho phụ nữ vào là để tránh cảnh này”

Nói xong ông đứng dậy đi vòng quanh phòng

giam, khi thấy thuốc đã thấm, ông trở lại nằm, thuốc đã ngấm tới ngực, và như nhớ ra điều gì, ông dặn

– “*Critton, thầy còn mắc nợ Aselepius một con gà, con nhớ trả cho thầy*”

và Socrates ra đi không một gì hối tiếc.

ma van dung

(1) Jacques Louis David, họa sĩ người Pháp đã vẽ bức tranh này tại Paris vào mùa thu 1786, lúc đó David 38 tuổi, David định vẽ Socrates trong tư thế đang uống thuốc độc, nhưng qua góp ý của nhà thơ Andre Chenier, David đã vẽ Socrates đang với tay cầm lấy chén thuốc độc, khắc ghi khoảnh khắc đẹp nhất của con người, bước qua cái chết một cách thật tinh tảo.

(2) Trong cận sử Việt Nam có một cái chết cũng bình thản như Bàn Long Uẩn, hiên ngang như Tô Sư Tử và oai hùng như Mục Kiên Liên, đó là cái chết của cụ Phan thanh Giản, rất tiếc đến nay vẫn chưa có một bức tranh, kịch hay phim khắc họa lại cái chết này. Chúng ta nợ lịch sử quá nhiều.

....Quay về phương Bắc ông lạy năm lạy, xong cùng với vẻ trầm tĩnh lâu nay, ông kêu các con vào căn dặn: “ Cha nay sức già đã cạn kiệt, việc nước không lo tròn, on vua không trả nổi, nghĩ mình có sông cũng nặng tội. Ngày mai cha có thác rồi, các người nên nhớ người Phú lang sa đã cậy thế mạnh cướp đất đai của tổ tiên ta (và cũng hiện nay có nước đang cậy thế mạnh hiếp đáp ngư dân ta, cướp đất tổ tiên ta - lời riêng của người viết). Phải giữ gìn cái sự trong sáng. Lần nữa cha dặn không được cộng sự gì với người Tây dương. Nhưng các cháu cho chúng theo học trường họ, nắm cho mau cái kỹ xảo của họ mới mong làm nên sự nghiệp lớn.” Nói rồi, Ông bung chén dấm pha á phiện mà ông đã năn nỉ ông trùm Đức làm sẵn, uống từ từ, từ từ.

Ông Trùm Đức không chịu được trước cái chết của Đại nhân mà ông theo hầu gần cả cuộc đời, gục đầu cạnh ông cắn lưỡi tự vẫn chết theo chủ không một lời trần trối.

.... Hàng ngàn, hàng ngàn người con của Vĩnh Long đổ ra bờ sông cúi đầu tiễn đưa ông về cái Gành Mù U, cái làng Bảo Thanh khô cạn nơi ông đã ra đời.

Riêng Phan Di Thử, người bạn của Phan đại nhân từ thuở hàn vi, không ra, ông kêu con cháu lại căn dặn, cũng như Phan đại nhân, ông không muốn thấy lá cờ ba sắc pháp phối bay trên cái nơi ông đang sống. Nói rồi ông cũng uống chén

thuốc độc chết theo bạn và đại nghĩa. (Trích từ Phan Thanh Giản nổi đau trăm năm của Hoàng Lai Giang)

(3) Nói về rượu, xin được trích nguyên văn lời chú thích khi luận về cái ngon và đẹp của uống rượu, trong tuyển tập “Dấu ấn thương hiệu” của Tôn Thất Nguyễn Khiêm, mà người viết xin nhận làm bậc thầy trong lãnh vực này.

Nguyễn Khuyến có những câu thơ nói về rượu ngon thật tuyệt vời, như trong bài khốc Dương Khuê “... Rượu ngon không có bạn hiền, Không mua không phải không tiền không mua.” Vậy rốt cuộc, cái ngon của rượu là do đâu mà có được đầy đủ?! Và cái hùng chất của rượu là xuất phát bởi đâu khi câu đầu và câu cuối trong bài tứ tuyệt Lương Châu Từ của Vương Hàn “Bồ đào mỹ tửu dạ quang bôi. Cổ lai chinh chiến kỷ nhân hồi?” Hoặc khi Kim Dung, trong Tiểu Ngạo Giang Hồ, tả cảnh hiếu tử sinh tình lúc Lệnh Hồ Xung bàn với Tô Thiên Thu trên sông Hoàng Hà về các loại ly đựng rượu hay về cách chưng cất rượu và thử rượu với Đan Thanh Tiên Sinh ở Mai Trang trên hồ giam Nhậm Ngã Hành, cảnh Hương Vân Thiên ngồi uống rượu với “thê điệu lạnh nhạt ngó trời” trước đám quần hùng nhao nhác, hay trong Thiên Long Bát Bộ, khi Kiều Phong nâng vò nốc rượu “tuyệt giao bằng hữu” và “trợn mắt xem khinh nghìn hảo hán “trước khi tung Phách Không Thần Quyền và Hàng Long Thập Bát Chương mở trận ác đấu tại Tụ Hiền Trang, hay câu thốt tự đáy lòng “Đại ca! Tam đệ! Hai vị uống rượu sao không gọi ta?” của “tiểu tăng lạc giới” Hư Trúc khi nhìn cảnh thập bát kỳ sỹ Yên Vân Khất Đan cùng dâng 18 túi da đựng rượu cho Kiều Phong và Đoàn Dự “đốc bầu càn khôn thỏa thuê tình nghĩa đệ huynh, sống cũng vậy mà chết cũng vậy trước khi mở một trường đại sát tại sân chùa Thiếu Lâm”... thì rõ ràng là cái ngon của rượu và cái đẹp của cảnh uống rượu không chỉ đến từ bản thân của rượu, mà còn chủ yếu đến từ chính cái tâm /hùng/kiến/ngộ/giác của con người khi nhân sinh đối tửu.

(4) Chúa Jesus khi trên thập giá cũng từng đã nói “Forgive them for they know not what they do”.

Người đời tựa như con rối. Thời Socrates là vậy, con thời nay có khác gì đâu. Hãy nhìn chung quanh bạn, có mấy người tinh tảo an hưởng vui thú cuộc sống. Vận TV, mở tờ báo, bao nhiêu chuyện điên loạn xảy ra hàng ngày.

Theo một kết quả nghiên cứu mới được công bố trước khi khai mạc Hội Nghị do LHQ chủ trì, điển là căn bệnh trầm kha đứng hàng thứ ba trong số 5 căn bệnh mãn tính của nhân loại là ung thư,

tiểu đường, tâm thần, bệnh tim và lao phổi, và từ nay đến năm 2020, con số người chết vì các bệnh này có thể lên đến 52 triệu mỗi năm.

Vì đâu, thought, suy nghĩ, con người suy nghĩ lung tung. Thật ra họ không suy nghĩ, mà suy nghĩ cứ như một cái máy thâu băng cũ kỹ, với đĩa băng tuổi càng càng lớn nó càng nhão, cứ ngày đêm tự động vang vọng trong đầu con người, họ không thể tắt nó được, không thể turn off cái âm thanh tra tấn đó được. Quái ác là

những dòng suy nghĩ không ngừng nghỉ đó lại thường hay lang thang về quá khứ, lại thích hay nhớ tới những chuyện đau buồn, rắc rối. Từ suy nghĩ, bước qua cảm xúc, đột nhiên tim đập mạnh, máu dồn lên, lo buồn giận dữ, và đó chính là lúc bao nhiêu chất độc có dịp tiết ra xâm nhiễm tấn công cơ thể và tâm hồn lành mạnh của con người. Con người đã bị cắt đứt nguồn sống tươi vui vì cái máy hát cũ kỹ này. Chỉ khi nào con người có thể tự mình vận hay tắt được nó theo ý mình, nhân loại mới vui khổ.

